

Драган Хамовић

ЛИНИЈА ЈАЧЕГ ОТПОРА

Када сам, пре двадесетак година, као увод у језикотворну поему *Намештеник* (1994) поставио запис о „записима неоорфичког реда”, ова фикција о двоструком изгону песника у подземље Града била је мутно разазнавање прилика сада увелико прешлих из дискретног у огољено, крајносно стање ствари. Чак и у нашој глобалној забити. Био сам у власти језичке ватре и магме, неповерљив према искуству које могу исказати обичним речима, па сам тражио необичне и згушњавао их у задате оквиру. Нисам могао, нити хтео другачије. Без обзира и обзирања.

У основи читљиве параболе била је, дакле, прича о „лирској фамилији изгнаној, заправо самоизгнаној испод апстрактног Града. „По наводима Записа, наводно протеривање лиричара био је добровољан, тачније концепцијски прорачунат чин ових људи који су остварење сопствених духовних искључивости видели у самоискључењу из Града, из *шричавостима омеђених претиравања Грађана*” (*Намештеник*, стр. 13). Наредни моменат очуђења мита о изгону песника било је раслојавање у окриљу саме одбегле лирске породице: на олаку и површну *џранџијашку* већину, и *неоорфичарску* мањину. Неоорфичари су – према овој младалачкој причици – одатле дубље одгурнути и „у скровитим рукавцима *подземља подземља* налазили су храмовне просторије за своју потребу за светошћу, за речима неоскврњеним цинизмом” (стр. 15). Не знам откуда ми таква прича, једна једина, младићу тада доста летимичном и несређеном, премда не и мање умишљеном.

Неке приче и неке реченице, по свему судећи, напросто те чекају, да се у тебе загледају и да их препознаш. Данас изгледа очигледно да поезија пребива, ако не у подземљу оно у сутерену, или на безбедној периферији, и да је обликује логика игре-ради-игре, стратегија пражњења или фалсификовања опште и посебно српске културне меморије.

Док је, колико до јуче, књижевност била суверени, брањени посед појединачног немирења и одбране човечности уопште (угрожене са свих страна, свакојако), данас преовлађује дух политичке коректности, чије су лимите оцртали заклоњени регулатори јавне мисли и деловања. Нема мало српских аутора који главни ток своје књижевне прошлости третирају као забрањен или туђ простор, и клоне се сржнијег захватања одатле, или пак самоуверено и храбро подупиру доста разуђене империјалне и регионалне оптужнице, које захватају и основе и особене висине наше културе. Они што не маре за прећутне лимите, или им се опиру, у јавном су обзорју све невидљивији, ма како писали и делатно сведочили виталност речених континуитета. Нису предвиђени као *шема*, предмет бављења, што је ефективнији и тиши начин за уклањање од ризичних јавних доказивања. Већ сама употреба везаног стиха, рецимо, делује као сумњив посао, а о националним симболима, којима су тежили и Попа и Миљковић, и Павловић и Лалић, а теоријски их моћно образлагао Зоран Мишић, првосвештеник поратног модернизма у критици – да и не говоримо.

*

Задуго ми је поезија задавала приличну муку, али и подразумевану обавезу, разгоревала унутарњу борбу. Лирски сам немео годинама, јер оно што сам успео да изборим и запоседнем, било је процеђено у двадесетак којекаквих песама збирке *Мракови, руже* (1992) и у тридесет саставака *Намештеника*. Ништа себи уверљиво, након тога, нисам умео да склопим, осим о другим песницима. Неуложени набој лирског порекла уносио сам у есејистичко-критичка препознавања, учио и одгонетао, откривао и загонетао. Малтене помирен с помисли да сам песник био тек накратко, у покушају.

Још је добронамерни приказивач моје прве збирке припоменуо да крећем тежим путем, линијом јачег отпора. И отпор је потрајао, више од десет година, када је напослетку наступио потисак, не толико из поетичке лабораторије колико из поља живота. Као далека најавна повратка приказала се, поткрај злокобне 1999. године, усамљена песма „Субота Теодора Тирона” – буквално нахрупи у јеку посвећеног читања списа Веселина Чајкановића. Топот Тодорових коња био је одзив предањског талого: „Коме то Тодор постаје одора / Да начете и сржно тужне лови”. Одлазак оца и потом долазак првенца сина беше тектонски судар губитка и добитка, заокрет при којем више нисам могао бити онај дојучерашњи. Оно што се обично задобије за раних јада и раздора – егзистенцијална залога певања – стигло ме је у тридесет и трећој години, када не пева адреналин двадесет и неке.

А врата су ми, у тај припадајући, матични простор (из којег, ма колико се трудио, нема правог изласка) сагласно отворили и први предак – иначе, преносник пробраних цитата из фундирајуће традиције – као и тајна очинства, у коју ме је вољена жена увела на исти дан кад сам и сâм допао у овај живот. У таквим околностима, човеку се много шта разбистри и сажме, у глави као и у тексту, доведе у поредак. Хијерархијски и присан. Развиди шта је шта, где је чему место, шта је преко и прече. И доспе у трусну равнотежу, свачим нарушавану – ма ипак постојану. Осетиш се тада, посредством говора што га баштиниш и изнова обделаваш, учесником ширег тока, немерљивог временом и личним искуством и представља извод из веће, недописане *Мајичне књиџе* (2007). А познаш да тај говор није звоно које јечи, ни кимвал који звечи – а понајмање слепа комбинаторика необавезних значења. Поверење у говор виши од говора, после циничног столећа испитивања и ломљења, заштравања и обеснажења Језика и Слова, успе каткад да поврати нешто базично и детињско, бистро и штедро.

Отуда, после збирке сонета *Жежено и нежно* (2012), прозирни наивни дистиси рукописа *Змај у јајетиу* – настајали близу растућих Лазара и Данице (али не због њих, него за свој грош) – не значе случајно склизуће или излетање, него управо *шековину*. Могући лик чистине коју сам од почетака прижељкивао, не знајући хоћу ли је икада задобити. Без такве жежене нежности и безазленства, нисам убеђен да бих остао уцело у годинама што ми озбиљно пробају издржљивост под теретима и ударцима, очекиваним и подмуклим. Моја линија јачег отпора.

ТУЦЕ СЕРИОЗНИХ ПЕСАМА
(ПЛУС ТРИ НАИВНЕ)

БАЛАДА О ТАКО НЕКИМ ЉУДИМА

Стишају кораке, варакају варке,
Одглаве вратнице, шкрипаве и сушне.
Кроз тесноту једва прођу, поребарке,
Зађу подубоко, у корисне тмуше.

Настоје, одоздо, важну реч да склоне,
Ођутану, међу речима што кличу.
Ако не издржи, ако лепа клоне,
Тад пригрле неку јачу, нехотичну.

И реч у обзирном руху људе лови:
Кад то рухо збаци, баш измучи, нага.
Безвучним их ножем кријући полови.
Не узмичу педља. А измиче снага.

У КРУГУ

Миљковић је мртав. Стаде се правдати.
Гризу га, у кругу витлају зли звуци.
Замало допеван, повери ми: Да, ти,
Читај ме опрезно: јесу славолуци,

Јесте, душа мири топлином хлебова.
Ал смрадна унутра водурина лева;
Од преласка амо, клином личног кова
За хрид се прибијам. Орао што пева,

Са кљуном сумњалом и смислом естетe,
Зледи моје отпевано.

Непесме се свете.

КОНАЦ ВЕКА

пописуј, трговче;
 заведи у расход
разнадано, клано,
 помије и позе;
општиш (трајајући
 смислу код по код)
смамљен, помно мемљен;
 те промаје прозне

гасе жижак штива;
 сујете се носе;
тиснеш болни штамбиљ,
 непојмљива уро
што заказујеш се;
 маштарене грозе
предмете се: пируј,
 могило, културо

СУБОТА ТЕОДОРА ТИРОНА

Код Срба у Војводини и Румуна у Банату раширено је веровање да ноћу уочи Тодорове суботе иду поворке белих невидљивих коња и њихових јахача и задају страх становништву.

Српски митолошки речник

Чист пост. Одасвуд надолази, топће
Свеноћни налет Тодора светога.
Скруши се, брецини; затомљени сноп ће
Да те рашчита, до првотног слога.
Чисти пост. Кроз шмине, надолази, шоиће

Силесија топће тајна, земљана.
Опомиње те, дуг слову сабира.
Јер обвезник си, а не знаш свој данак.
Мириш то, мириш – ма никако миран.
Силесија шоиће шајна, земљана

Ко извирује ликом Теодора,
Ликом што гори и усијан слови?
Коме то Тодор постаје одора
Да начете и сржно тужне лови?
Ко извирује ликом Теодора

А трусан јеси, ако ли дубина
Ненадно подеси магновен сусрет
Предачког такта с тактом тебе, сина,
Срдачан, златан док дамара свет.
А шрусан јеси, по шакшиу дубина

Ево Тодора, мученог *реџруиша*
(То значи *широн*): рањав и пун миља.
Субота вари зрна жита жута,
Жежен коњаник лето благосиља.

САСУД

Блаџословен да је сшрожи мейшар сшиха,
Изусти превратни песник са Острва.
Мељавина. Коло споро, испотиха
Навеје значења таложена, прва.

О шта све издржи осовина такта
У крету што шуми, пробруји, па брекће.
Нови приступници вајкадашњег пакта
Спусте потпис, којег да овери век ће.

А тај тачни метар – чија ли је мера,
Матерински присна па очински строга,
Што измерава ме, док бдим сабран, смеран
Над сасудом пуним невидљива бога.

ПЕВ ЛАЗАРУ

О Лазаре, на мору возаре,
Чворове си ту ноћ развезао,
На пучину себе навезао
(Са теретом од ког си презао)

Да коначне вести те прозаре:
О Лазаре, на мору возаре.

Вест коначна, срочена се скрила
Корморану испод тешких крила,
Разапетих преко небосклона.
Црна јата, триста легиона,
Устреме се на пловеће душе;
Углас креште, лепећу и глуше
Потонула појања и звона
Што стрпљиво благе брује вести.

Пловиш месту где ћемо се срести
По расплету конца од повести
И при сваком немом разговору:
Мој Лазаре, возаре на мору.

ЗЕМЉА

Отац мој мудрује под комадом тла,
Измештен у вишње, саглашен са земним;
Сваке гриже лишен, ван поседа зла.
Дотле, с површине, глагољам па немим.
Склоњен у парцелу далеку од хумља
Које замеси га, диже и погрузи,
С мнозином пређашњих срдаца и умља
Пева тврдој земљи – а њој све смо дужни.
Свега сећају се певајући сужњи,
Салију синовску у песму отачку.
Сједињени, начас једни другим нужни,
Преспајају вршну и најдоњу тачку.

КОМАД

Дробим се олако. Ја, порозни комад,
Заломљен некада од бољег комада.
Отпадах којегде. Делић од ономад
Развејан је, збрисан као траг номада.

Комадан и кидан, раздаван на парче,
Још капљем, отичем, напукао врч ми.
Похаран, подеран. Неће петопарче
За мене да звекне на столу, у крчми.

Неко је делове скупљао, вагао
По скривеној мери, потом одлагао
На сигурна места, где нису метежи.

Чекају и ћуте, јер тај неко тежи
(Када саврши се комадања дело)
Моју парампарчад вратити у цело.

ЛАЗАР, КОЈИ РАСТЕ

Син мој доплови из рујних олуја
Кроз матерна баснословна ткива,
Срочен да буде сила одржива,
Подржан старим именом да буја

Разлогом сваки искорак Лазара.
А присабран је горком, кротком збиру
Да тежи крсном, неовдашњем миру,
И тако, свачим разаран, тумара.

Тај збир очински на шта ћемо свести,
Нечитљив скоро од вишка словести?
Син мој, најбоља од јесењих вести,

Одговор свему што клоне, сустаје.
На крају, мрачна пећина пуста је:
Рабу ни трага. Јер Лазар устаје.

ПРЕОБРАЖЕЊЕ

Нечитак удес тако подеси
Мој преостатак да ме пресретне.
Од густе земље и од воде си
Пала у ове руке неспретне.

Отад смо једно друго вајали,
Мимо светске суше и пр шине;
У плодовима мрели, трајали,
Расли у борце неустрашине.

Помислих (најпре) шта то мени је?
Какво сад позорје на сцени је?
Одужујемо дуго бденије

Све јасније, образложеније.
Пун круг човеков, тек, у жени је.
А било је Преображеније.

ДИЈАК

Ово записује дијак Григорије,
Од сваког писара црњи и гори је,
У дане метежне, кад морам спорије,
Под шкртим виделом тесне просторије.

Несвет, рукопишем и евангелије,
Не знам једнакије, не умам вештије;
Ноћ се некад нагне, у собу прелије
Свој вишак, одакле изроне бештије.

Око воштанице цичи, поскакује
Скупина што ретке покапа, пориче,
Хоће да пепео и прах укориче.

Свако црно словце у крсном знаку је,
Грешни Григорије до века ђакује,
Словесни поредак у књигу пакује.

СИМЕОН

*Ашће бо зде разлучајеве се. Тамо њаки савакујиве се.
идеже к шому нешћ разлученија*

Сасређуј напоре, снаго моја, сине.
Реч у ођутаном, у покрету станка,

Стрми су прелази до живе истине
Што пева и сија, иста од постанка.

Уложи се, сине, све у једно своди,
Плот је живој души опна крта, танка.
Раскидај и збаци, у многим роди:
Отац креће тамо где нема растанка.

Сине мој, стасити и лиснати храсте,
Корен шчепа земљу па увис узрасте.
О децо, предата злој сили и власти,

Почујте и овај налог зачуисти:
Углавном је боље неодрасли да сте,
Тако ми нећете одвећ ниско пасти.

(Три наивне)

ЗМАЈ У ЈАЈЕТУ

Змај се још сећа свог родног јајета
Као удобног, топлог вилајета.

Јер, свако ко се отуда излегне,
Трчећи што пре у свет да избегне,

После, не може никад да прежали
Лежај где сви су безбедно лежали,

Тамо где беху редовно храњени,
Од свега споља склоњени, брањени!

И бесконачне просторе снивали,
Попреко-уздуж пливали, пливали!

Колику силу јајашце заима,
Какво се чудо леже у јајима?!

Змај би се зато у јаје вратио,
Себе смањило и крила скратио...

(Али је касно те ствари схватио!)

ТУЖНИ ЗМАЈ

Био змај један предиван, по свему змајском одличан,
Али одскора некако стишан и *меланхоличан*.

Туга је *меланхолија* (смисао речи то ли је?)
А звучи, кад је изрекнем, ко да се течност пролије.

Шта се у змају изврсно тешко и тужно пролило,
У себе га затворило и одасвуд опколило?

Такав је након повратка с једног од храбрих летова,
Тад начас такну границу с просјајем златних светова.

Тонове зачу ведрије но сви чувени тонови,
Али до сјајне границе – никад се лет не понови.

Змај је свет овај волео, ма схвати да му пријају
Предела, воде, ликови што отуд тајно сијају!

Отад му туга долива горке и тамне течности,
Чезне да опет дотакне златну линију вечности.

ЗМАЈЕВ ПРОГЛАС

Свет је поље препуно бучања и ачења:
Ја постојим, борим се – производим значења.

Ма шта маштом радио, макар и не писао,
Стварам причу значајну, обликујем смисао.

Спрам живота – ситан сам попут зрна макова
Знак што титра унутар шуметине знакова.